

N:o 53.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1902, kl. 7 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående påskyndande af rättsskipningen vid underdomstolarna.

Andra Kammaren har till behandling af lagutskottet hänvisat en inom nämnda kammare af herr *G. A. E. Kronlund* väckt motion, n:o 114, af följande lydelse:

»Långsamheten i vår rättsskipning, särskildt vid underdomstolarna på landet, är ett alltjemt öfverklagadt förhållande. De väsentligaste korrektiven torde med bibehållande af vår nuvarande rättegångsordning vara en större koncentration af rättsförhandlingarna och lämpliga äfventyr för tredskande uteblifna parter äfvensom genomförandet i största möjliga omfattning af förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting, till hvilken senare reforms fullständigare genomförande nuvarande justitieombudsmannen synes taga ett kraftigt initiativ.

Äfven i ett annat afseende synes långsamheten i rättsskipningen kunna i någon mån afhjelpas, och detta genom ett återgående till och enkelt fasthållande vid andan i vår nu gällande lag.

I 24 kapitlet rättegångsbalken föreskrifves nemligen, att dom skall offentligens afsägas, så snart den författad är, och att häradshöf-

ding skall gifva domen skriftligen ut, innan han från tingstad reser, om det så tidigt äskas, att det ske kan, hvarjemte ofvan åberopade förordning föreskrifver, att, när mål å allmänt sammanträde blifvit till slut fördt, skall dom afkunnas, innan sammanträdet ändas, om den dessförinnan författas kan, men eljest å nästa allmänna sammanträde under tinget.

Lagstiftarens mening torde väl sålunda hafva varit, att vid underdomstolar å landet anhängiggjorda mål i regel skulle med dom afhjelpas omedelbart efter det målet blifvit af parterna öfverlemnadt.

Praxis synes emellertid hafva vid våra underdomstolar å landet utvecklats så, att dom eller utslag endast undantagsvis torde meddelas under rättegångsdagarna å tinget eller allmänna sammanträdet omedelbart efter det målet blifvit till afgörande öfverlemnadt, utan att dermed i allmänhet får anstå till den för tingets avslutande bestämda dag eller nästa allmänna sammanträde under tinget.

I Finland, hvars rättegångsväsen grundar sig på 1734 års svenska lag, har praxis, såvidt för mig är känt, tagit en alldeles motsatt riktning.

Vid underdomstolarna å landet anhängiggjorda mål afhjelpas nemligen der i regel med dom eller utslag omedelbart efter det målen blifvit till afgörande öfverlemnade, eller å någon senare allmän rättegångsdag under tinget.

Samma förfarande eger rum inom fyra af de nordligaste tingslagen inom den åt mig anförtrödda Torneå domsaga.

Fördelarna af ett dylikt förfarande äro alldeles påtagliga. Först och främst besparas alltid för parterna en afsevärd tid af en till sex månader, hvarunder de eljest få vänta på målets afgörande, vidare blir det en nödvändighet mer än eljest för domaren att, innan ett uppskofs-mål företages, noggrant genomläsa och instudera detta mål för att vid behof kunna genast till afgörande företaga detsamma, något som endast kan vara till den allra största fördel för ett måls handläggning. Äfven vid ett nyinstämmt måls behandling göra sig fördelarne af ett dylikt förfarande märkbara; med tanken på möjligheten af detta måls omedelbara afgörande måste aktgifvandet på de å målets afgörande inverkan omständigheter och bemödandet att uttömmande genomgå detta mål blifva större än under vanliga förhållanden. På samma gång blir den rättsökande allmänhetens intresse för rättsskipningen i hög grad stegradt, och tillika vinnes den fördelen för parter att dessa eller deras ombud besparas besvär och kostnader för särskild inställelse vid domens eller utslagets afkunnande. I mål rörande häktade personer är ju redan ett dylikt förfarande genomfördt utan att några ööfvervinneliga svårigheter dervid mött.

En föreskrift uti det af mig ifrågasatta hänseende skulle ju gifvetvis medföra, att tingssammanträdena blefve i någon mån förlängda, hvilket dock skulle mer än väl uppvägas af fördelarne deri för allmänheten.

Min egen erfarenhet från de förutnämnda fyra nordligaste tingslagen gifver vid handen, att tingssammanträdena derstädes blott i obetydlig grad förlängas genom ett dylikt omedelbarhetssystem.

Jag vågar därför tro, att för den händelse de i praxis eftergifna stadgandena i detta hänseende åter upplifvades och det i vår lag än uttryckligare än nu är fallet framhölls, att vid underrätt å landet anhängiggjorda till afgörande öfverlemnade mål skulle omedelbart under pågående allmänna rättegångsdagarna af sammanträdet eller tinget med dom eller utslag afhjelpas, derest ej ett måls vidlyftiga beskaffenhet oundgängligen kräfver längre tid för domens eller utslaget affattande, en dylik anordning icke skulle stöta på några synnerligt stora praktiska hinder, om ock anordningen skulle i något högre grad än nu är fallet taga i anspråk domarens snabbhet i uppfattning och förmåga att koncentrera rättsförhandlingen, hvilka anspråk våra häradsrätters ordförande säkerligen skulle kunna fylla till den rättsökande allmänhetens belåtenhet. Min säkra öfvertygelse är också, att vår rättsskipning skulle vinna i snabbhet och precision på en dylik anordning.

Jag vågar därför vördsamt hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att åt de af mig åberopade lagstadganden bereda allmän tillämpning vid underdomstolarne å landet eller, derest sådant kan anses lämpligt, i ändamål att skärpa dessa stadganden låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag, innefattande uttrycklig föreskrift derom, att vid underdomstolarne å landet till slut förda mål böra med utslag eller dom afhjelpas genast eller innan de allmänna rättegångsdagarne under tinget eller allmänna sammanträdet ändas, derest ej målets vidlyftighet eller andra omständigheter oundgängligen kräfva, att med domens eller utslaget afkunnande anstår till den för tingets afslutande särskildt utsetta dag eller nästa allmänna sammanträde.»

Bland de kraf man i allmänhet uppställer på en god rättsskipning är fordran på dess snabbhet. Allt som kan göras för att befördra denna

utan att derigenom äfventyra rättsskipningens förnämsta uppgift, beredandet af ett rättvist och fullgodt domslut, torde vara värdt lagstiftarens synnerliga uppmärksamhet. Ifrågavarande spörsmål sammanhänger nära med åtskilliga viktiga och grundläggande frågor inom processrätten, såsom om domstolarnas organisation i allmänhet, om domstolssammanträdenas antal och om domstolarnas arbetsordning. Rättsskipningens snabbhet befordras äfven genom införandet af verksamma tvångsmedel mot de personer, som inför rätta skola höras, vare sig parter, vittnen eller sakkunnige, vidsträckt användning af treskodom med flera dylika åtgärder.

Att 1734 års lags bestämmelser voro föga egnade att tillfredsställa en nyare tids fordringar på en något så när snabb rättsskipning hvad landsbygden angår, har varit ett ofta och med all rätt framställt påstående. Hvad man härvid särskildt klagade öfver var de långa mellanrummen mellan domstolssammanträdena å landet. I allmänhet skulle nemligen under året i hvarje tingslag hållas allenast tre domstolssammanträden eller ting, på många ställen två och i några fall endast ett. Förordningen den 17 maj 1872, hvarigenom såsom regel stadgats, att i tingslag, som ensamt utgör en domsaga, häradsrätten årligen skall hålla tio allmänna sammanträden samt att, der två tingslag äro till en domsaga förenade, fem sammanträden skola årligen hållas i hvarje tingslag, betecknade ett viktigt steg i riktning mot åstadkommande af större snabbhet i rättsskipningen. Den i 1734 års lag föreskrifna ordning för häradsrätts sammanträde kvarstår sålunda såsom gällande allenast inom de domsagor, som bestå af tre eller flera tingslag.

Såsom ett botemedel mot långsamheten af rättsskipningen vid underdomstolarna på landet ifrågasätter nu motionären en bestämd tillämpning af den regel, att dom i allmänhet bör afkunnas vid det tingsammansammanträde, under hvilket målet blifvit till domstolens pröfning öfverlemnadt. Att enligt 1734 års lags uppfattning särskildt uppskof för meddelande af dom ej annat än undantagsvis borde förekomma, torde nog, såsom motionären anført, få anses riktigt. Praxis har emellertid i de domsagor, i hvilka den i 1734 års lag föreskrifna ordning för domstolssammansammanträdena är rådande, utvecklats sig derhän, att dom i de mål, hvilka förts till slut under ett ting, i allmänhet meddelas först vid tingets slut d. v. s. vid särskildt sammanträde inom den stadgade tingsterminen. En liknande praxis i de domsagor, för hvilka förordningen den 17 maj 1872 gäller, har ett visst stöd i nämnda författning, ehuru visserligen äfven den såsom regel föreskrifver, att när mål å allmänt sammanträde blifvit fördt till slut, dom skall afkunnas innan samman-

trädet ändas. Om dom ej dessförinnan kan författas, må dock med doms afkunnande anstå till nästa allmänna sammanträde under tinget. Har mål, som blifvit till slut fördt å sista allmänna sammanträdet, ej kunnat då afgöras, må med doms afkunnande och tingets afslutande anstå till särskildt sammanträde, det s. k. slutsammanträdet. Är mål af den vidlyftighet, att det ej kan på sätt förut nämnts å nästa allmänna sammanträde under tinget afdömas, må med domens afsägande anstå till annat allmänt sammanträde under tinget eller till tingets slut.

Att sålunda uppskof i allmänhet förekommer för doms afkunnande, är onekligen från synpunkten af rättsskipningens snabbhet en olägenhet. Och denna olägenhet blir större, ju längre uppskofvet blir och ju längre tid förflutit från det målet blef anhängigt vid domstolen. I tingslag, der fem eller tio allmänna sammanträden årligen hållas, blir ett uppskjutande af målet från angifna synpunkt mindre af betydelse än i de tingslag, i hvilka allenast tre ting om året hållas; och i de domsagor, der endast ett eller två ting hållas i hvarje tingslag och i hvilka handläggningen af ett mål, så snart allenast ett eller annat uppskof för densamma erfordras, alltid tager i anspråk en afsevärd tid, synes ännu angelägnare att den tid, under hvilken målet är anhängigt vid underrätten, såvidt möjligt icke ytterligare utsträcker genom uppskof efter det målet öfverlemnats till pröfning i och för afkunnande af dom. Det torde äfven särskildt vara rättsskipningens långsamhet i de domsagor, i hvilka mindre än tre ting förekomma i hvarje tingslag, som gifvit anledning till motionärens ifrågasvarande framställning.

Utskottet anser sig emellertid icke såsom regel kunna förorda ett sådant brytande mot rådande praxis i fråga om ordningen för doms afkunnande som motionären ifrågasatt. Det dröjsmål med en rättegångs bringande till slut, som kan föranledas deraf att doms afkunnande uppskjutes till ett annat tillfälle än det, då målet till pröfning öfverlemnats, är af ringa betydelse mot den långsamhet, som meddelande af uppskof under målets handläggning ofta vållar. Det viktigaste krafvet på rättsskipningen är för öfrigt, såsom ofvan nämnts, fordran på dess säkerhet. Om vid tiden för tillkomsten af 1734 års lag flertalet förekommande rättstvister kunna hafva varit af den enkla beskaffenhet och antalet af dem så relativt ringa, att ett omedelbart afgörande af desamma ej mött några svårigheter, äro förhållandena härutinnan nu väsentligen ändrade. I enklare skuldfordringsmål och mindre betydande brottmål, särskildt s. k. ordningsmål, torde det väl i allmänhet låta sig göra att meddela utslag omedelbart efter det målets handläggning, som väl i allmänhet ej sträcker sig utöfver ett enda rättegångstillfälle, afslutats,

och så läres äfven ofta förfaras. Så snart ett mål en eller flere gånger uppskjutits, medför emellertid detta större svårigheter härutinnan. Med afseende å de tvister, som icke kunna föras till slut vid ett enda rättegångstillfälle, är det att befara, att ett afdömande af målet omedelbart efter den sista handläggningen skulle medföra, att afgörandet blefve mindre tillfredsställande. Skall en dom författas vid avslutandet af en domstolssession eller ett sammanträde omedelbart efter det målet öfverlemnats till pröfning torde också ofta nog saknas tillfälle till den lugna och samvetsgranna granskning af alla de omständigheter, som vid ett afgörande af målet, särdeles om detta är af svårare eller vidlyftigare beskaffenhet, böra tagas i betraktande. Genom den föreslagna anordningen skulle äfven tingssammanträdena otvifvelaktigt högst betydligt förlängas, hvaraf åter blefve en följd, att nämndemansbefattningen skulle bereda sin innehafvare en ökad tunga. Med den praxis, som i förevarande hänseende för närvarande förekommer, genom hvilken domaren beredes tillfälle att noggrant taga kännedom om och pröfva de mål, i hvilka domar skola vid nästkommande sammanträde meddelas, samt uppsätta förslag till sådana, vinnes äfven den fördel, att domen, då den afkunnas, ofta är utskrifven och omedelbart kan erhållas af parterna.

Enligt utskottets mening skulle sålunda en åtgärd i syfte att påbjuda, att dom i allmänhet skall meddelas omedelbart efter det målet blifvit fördt till slut, befordra rättsskipningens snabbhet endast i jämförelsevis ringa grad och med äfventyrande af ett viktigare med den samma förenadt intresse. Det ifrågavarande syftet torde utan någon sådan olägenhet och i större utsträckning vinnas genom en ökning af domstolssammanträdena. I främsta rummet ifrågakommer härvid möjligheten af en utsträckt tillämpning af 1872 års förordning. I de orter, hvarest den i berörda författning stadgade ordning för domstolssammanträdena icke gäller, är det i flere fall domsagornas omfång, som hindrat författningens tillämpning. Men domsagor med flere än två tingslag finnas, belägna i landets centralare delar, i hvilka giltiga hinder ej synas möta för en sammanslagning af tingslag, hvarigenom ett ökad antal domstolssammanträden skulle vinnas. Det ankommer närmast på häradenas eller tingslagens egna invånare att söka bereda sig denna förmån af en snabbare rättsskipning. Riksdagens justitieombudsman har emellertid äfven, såsom motionären anført, härutinnan tagit ett kraftigt initiativ. Under framhållande af det allmänna intresset af en snabb och tillfredsställande ordning för rättsskipningen särskildt i brottmål har han gjort framställningar till Kongl. Maj:t dels om förening i domsagor, som bestå af flera än två tingslag, af två eller flera sådana

till ett, dels ock beträffande domsagor, som bestå af allenast två tingslag, om dessas förening till ett. I ju vidsträcktare mån 1872 års författning sålunda kommer i tillämpning och ju oftare domstolssammansättningarna äfven i domsagor, hvarest berörda författning gäller, genom tvenne tingslags förening till ett, komma att följa på hvarandra, desto mera skola olägenheterna i fråga om den nuvarande praxis med afseende å doms afkunnande försvinna.

För de domsagor, i synnerhet i de nordligare delarna af vårt land, beträffande hvilka en tillämpning af förordningen den 17 maj 1872 icke gerna, åtminstone under den närmaste tiden, kan ifrågakomma och det därför kan vara särskildt önskvärdt att, i den mån sig lämpligen göra låter, söka åvägbringa en lagtillämpning i den af motionären angifna riktning, torde det böra öfverlemnas åt vederbörande hofrätt att vidtaga de åtgärder, som härutinnan kunna vara erforderliga.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 maj 1902.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.